

L. 18.868.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o pożyczce krajowej, zaciągnąć się mającej:

- a) na budowę i rekonstrukcję dróg, b) celem zapobieżenia niedostatkowi, spowodowanemu tegorocznym nieurodzajem i klęskami elementarnymi.

Wysoki Sejmie!

W sprawozdaniu o wydatkach, preliniowanych w Rubr. X. budżetu na budowę i utrzymanie dróg, wykazał Wydział krajowy niezbędną potrzebę radykalnej dróg istniejących naprawy.

Nakład na ten cel obliczono w kwocie	1,210.000 złr.
koszta zaś budowy dróg przez Wysoki Sejm na przeszłorocznej sesji jako nagłe wyszczególnionych, oraz tych dróg, które aczkolwiek od dawna za drogi krajowe uznane, dotąd jeszcze nie są wykończone, wynosić będą według odnośnego sprawozdania	2,608.729 złr.
razem więc okazuje się na ten cel potrzeba	3,818.729 złr.
czyli w okrągłej liczbie	3,900.000 złr.

Nadzwyczajny ten wydatek pokrytym być może nadzwyczajnymi tylko funduszami, to jest pożyczką.

Przyjmując stopę procentową obligacyi długu krajowego w stosunku 6. do 100. — rozłożwszy na lat 25. ich umorzenie, przez półroczne losowanie odbyć się mające — spodziewać się należy po terażniejszym stanie targu pieniężnego, iż się obligacye te po cenie 85 za sto spieniężyć dadzą.

W skutek tej straty emisyjnej podniesie się cyfra pożyczki, któraby preliniowaną powyż kwotę w całości pokryła, do wysokości 4.588.235 złr. Ze względu na możliwe zaoszczędzenia przy budowie zaś ustanawiamy ją w okrągłej liczbie 4,500.000 złr. według nominalnej wartości obligów.

Amortyzacya pożyczki tej oraz półroczna opłata odsetków wymagać będzie rocznego wydatku 350.000 złr.

Zważywszy, iż rekonstrukcyja dróg krajowych odbywać się będzie w roku przyszłym kosztem wypożyczonego funduszu, suma ta pokryta być może bez podwyższenia dodatków do podatków częścią tej kwoty, która w budżecie na rok przyszły w Rubr. X. lit. C. na utrzymanie dróg w wysokości 436.850 złr. jest wstawioną.

Zobaczmy atoli, jak się ukształtuje gospodarstwo drogowe w następnych czterech latach, które niejako epokę budowy dróg zaprojektowanych stanowią.

Z roku 1873. pozostanie najpierw przewyżka z kwoty na utrzymanie dróg przeznaczonej w ilości	85.000 złr.
oprocentowaniem dwóch milionów złr., które w pierwszym roku użytkowane nie będą uzyska się	120.000 złr.
podwyższenie myt uczyni około	5.000 złr.
czyli stan kasy wykaże z końcem roku 1873. zapas	210.000 złr.

W następnych czterech latach wpłyną dalej :

a) z przewyżki kwoty na utrzymanie dróg w budżecie przeznaczonej nad roczną spłatę długu	340.000 zhr.
b) z kwoty preliminowanej w Rubr. X. lit. B. tegorocznego budżetu na budowę dróg ukończyć się mających	580.000 zhr.
c) z podwyższenia dochodów z myt wynikającego częściowo z ich regulacyi, częściowo z omycienia nowo wybudowanych dróg około	30.000 zhr.
Pomijając więc możliwe dalsze oprocentowanie funduszków pożyczkowych uzyska się w latach 1873. do 1878. kwotę	1,150.000 zhr.

która rozdzielona na 4. lata, rocznie około 288.000 zhr. a więc tyle uczyni ile w pierwszych latach po dokładnie uskutecznionej rekonstrukcyi na utrzymanie dróg krajowych prawdopodobnie wystarczyć powinno.

Nie ulega wszakże żadnej wątpliwości iż po ukończonej epoce budowy nowo zaprojektowanych dróg, utrzymanie tychże w powiększonej do 220 mil długości kilkucentowego podwyższenia dodatków do podatków, zaś dalsza budowa nowych dróg krajowych pomocy kredytu wymagać będą musiały.

Zwracamy się teraz do drugiej potrzeby kraju, spowodowanej niedostatkiem, jaki wskutek nieurodzajów i klęsk elementarnych wielu jego mieszkańcom zagraża.

Wykazując w załączonem piśmie % powody i rozmiary tej klęski, uznaje c. k. Namiestnictwo za najwłaściwszy środek zapobieżenia złemu następczenie ludowi sposobności do zarobkowania przy budowie dróg krajowych i powiatowych, przyznaje wszelako, iż z początkiem roku przyszłego na zakupno potrzebnego do zasiewu zboża, również zapomogi lub zaliczki zwrotne udzielane być muszą.

Zgadając się z zapatrywaniem c. k. Namiestnictwa, Wydział krajowy mniema, iż wobec zarządzenia tak znacznych robót około dróg krajowych, zadaniem Reprezentacyi krajowej być powinno, umożliwić powiatom, w których niezwykle niedostatek sprawdzonym będzie, dogodnie wypożyczenia kapitałów, które pod zarządem Wydziałów powiatowych, czy to na budowę dróg powiatowych, tam, wałów wodnych etc., czy też na udzielenie czasowej zapomogi użyte być mogą.

W tym celu wypada wspomnianą sumę zaciągnąć się mającej pożyczki krajowej podwyższyć o nominalną kwotę 1,500.000 zł. — uzyskaną zaś tym sposobem gotówką w przybliżonej kwocie 1,250.000 zł. obdzielić dotyczące powiaty za pośrednictwem Władz autonomicznych pod warunkiem dostarczenia odpowiedniej poręki. Powiaty obowiązane będą opłacać 6% od wziętych w gotówce funduszków oraz spłacać takowe od 1. stycznia 1874 począwszy, w pięciu rocznych ratach. Strata z różnicy kursu wynikła, powinna pójść na rachunek kraju, nie tylko z powodu, iż kraj z tych produkcyjnych robót przez podwyższenie podatków, pośredni zysk czerpie; ale zarazem z tej przyczyny, iż strata rzeczona w skutek różnicy między czasem przeznaczonym na amortyzację długu krajowego, a czasem ustanowionym na spłatę udzielonych powiatom pożyczek i tak znacznie zmniejszyć się musi. Kwota amortyzacyjna wraz z procentami tej pożyczki wynosić będzie rocznie 116.600 a ponieważ się spodziewać nie można, aby w roku niedostatku i nędzy procenta przypadające regularnie spłacane być mogły, dalej ze względu, iż spłata pierwszej raty dopiero z pierwszym styczniem 1874. nastąpi, musi w razie, gdyby Wysoki Sejm na zaciągnięcie pożyczki tej się zgodził wstawioną być w budżecie na rok 1873 kwota 116.600 zł. na pokrycie połączonych z tą pożyczką pierwszorocznych wydatków.

W myśl powyższego wyводу Wydział krajowy stawia wniosek :

„Wysoki Sejm raczy uchwalić załączoną % Ustawę.“

We Lwowie dnia 12 listopada 1872.

Marszałek krajowy :

Leon książę Sapieha.

Sprawozdawca :

Piotr Gross,

Członek Wydziału krajowego.

Odpis odezwy

c. k. Prezydyum Namiestnictwa

z dnia 25. października 1872. r. do l. 7.654/pr.

wystosowanej do Wydziału krajowego we Lwowie.

Liczne doniesienia zachodniej części kraju o klęskach elementarnych jakie nawiedziły tego roku owe strony i o prawdopodobieństwie niedostatku między ludem wiejskim, spowodowały mnie zażądać dokładnych sprawozdań o stanie rzeczy, tembardziej, że mieszkańcy tamtejsi już roku zeszłego nieurodzajem dotknięci zostali. Z otrzymanych relacyj okazuje się, że w ogóle większa połowa żyta została na wiosnę zaoraną, ponieważ śniegi spadły na niezamarzniętą i zupełnie mokrą ziemię, przeto plon wygnił, że zasiewy wiosenne jakkolwiek wiele obiecywały, przez nieustanną słotę nadzwyczaj ucierpiały, że w ogólności zbiory tak co do ilości jakoteż i jakości są daleko gorsze aniżeli były w roku zeszłym, w którym także uległy licznym klęskom. Niemniej okazuje się w ogóle wielki brak paszy dla bydła, gdyż w skutek długotrwałej słoty podczas sianozbiorów wiele siana i koniczu zgniło. Najmocniej zaś dotknięty został lud wiejski przez to, że ziemniaki, ten najważniejszy artykuł wyżywienia włościan w skutek przeciągłej słoty gniją nietylko w polu ale nawet w kopcach.

Według otrzymanych sprawozdań przedstawia się więc ogólny stan zbiorów jako nader niepomyślny i niewystarczający nawet na własną potrzebę ludności, gdyż mniej niż średni zbiór jęczmienia, owsa, grochu, fasoli, bobu i jarzyn nie może pokryć ubytku w życie, pszenicy a szczególnie w ziemniakach.

W nader zatwarzający sposób przedstawia się jednak stan rzeczy tam, gdzie zasiewy w zupełności zniszczone zostały przez nawalne grady i wylewy wód. Ulewne deszcze w Sierpniu spowodowały bowiem wezbranie wszystkich potoków, rzeczek i rzek do niesłychanej wysokości. Wody pozrywały całe kawałki gruntów, poznosiły glebę uprawną, zabrały późniejszą na pokosach będącą krescencyę, tudzież koniczynę i siana, zamuliły lub piaskiem zasypały łąki, tak że drugi zbiór siana zupełnie przepadł. Ziemniaki zaś tam gdzie je woda zatopila albo zostały zabrane przez wodę albo zgniły zupełnie w ziemi i nie opłaciłoby się było ani ich kopanie ani wyorywanie. Co do tych okolic jest rzeczą niewątpliwą, że między ludem wiejskim a w pierwszym szeregu w klasie tak zwanych zagrodników okaże się już około nowego roku niedostatek, który gdy wzrośnie z wiosną zapanuje głód i sprowadzi różne choroby i znaczną śmiertelność.

W gminach położonych nad rzekami a dotkniętych powodzią, niedostatek dosięgnie nawet zamożniejszych posiadaczy gruntowych, gdyż wody dostały się po największej części i do stodół, a nagromadzona tam krescencya gnije. Powiaty, które najbardziej dotknięte zostały są: powiat Wadowicki, Wielicki, Limanowski, Nowo-Sądecki, Tarnowski, Grybowski, Jasielski, Pilzneński, Mielecki, Bocheński, Rzeszowski, Myślenicki, Nowotarski, Jarosławski, Kolbuszowski, Tarnobrzeski, Birecki, Bielski i Żywiecki. W powiecie Wadowickim ucierpiało 42 gmin przez wylewy wód a między temi jest pięć gmin, które poniosły prócz tego szkodę przez gradobicie.

W powiecie Wielickim zniszczył grad w 18 gminach prawie zupełnie jęczmień i owies, a gdzie indziej także przenicę i żyto.

*

W 24 gminach zaś zabrały wody rzek Wisły i Raby zboże będące na pokosach i zniszczyły wszelką jarzynę.

W sposób podobny dotkniętych jest przeszło 30 gmin powiatu Limanowskiego.

Niektóre z tych gmin poniosły szkodę od gradu i od wylewu wód.

W powiecie Nowosądeckim ucierpiało 29 gmin przez wylewy wód w czasie od 17. do 21. Sierpnia.

Szkody dotyczą płodów w ówczas jeszcze na polach pozostałych, mianowicie owsa, jęczmienia, kapusty i paszy dla bydła, w powiecie Tarnowskim wyrządził grad wielkie szkody w 31 gminach mianowicie uległy najbardziej zniszczeniu jare pszenice, owsy, jęczmiona, grochy, boby i prosa. Tak samo ucierpiała większa część powiatu Grybowskiego, Jasielskiego i Pilzneńskiego.

Ogromne straty poniósł powiat Mielecki. Prawie wszystkie gminy ucierpiały przez powódź, niektóre z nich zalała woda trzykrotnie w Lutym, Marcu i Sierpniu, oprócz tego spadł wielki grad w 10 gminach. Tożsamo można powiedzieć o powiecie Bocheńskim, który w drugiej połowie Sierpnia prawie zupełnie został zalany wodą.

Szkoda jaką ponieść mieli włościanie obliczoną została na 154.067 zł. W powiecie Rzeszowskim dotknął grad 11 gmin, przez wylew wody ucierpiało zaś 12 gmin.

W powiecie Myślenickim upadł grad w 11 gminach, a 20 gmin ucierpiało znaczne szkody przez wylew wody.

W powiecie Jarosławskim nawiedzonych jest 18 gmin gradem a następnie powodzią, zaś w powiecie Bireckim uległo podobnej klęsce 35 gmin.

Liczba gmin dotkniętych gradobiciem dochodzi w powiecie Kolbuszowskim do 17, a w powiecie Tarnowskim do 36.

W powiecie Bielskim zalała woda 9 gmin, a w powiecie Żywieckim 7 gmin.

W tych więc powiatach, gdzie prócz ogólnego nieurodzaju i klęski elementarne niepokojące przybrały rozmiary, zachodzi potrzeba użycia nadzwyczajnych środków dla zaradzenia grożącemu niedostatkowi, albowiem przy znanem usposobieniu i nieporadności gmin naszych nie można się po nich spodziewać, aby dla zaradzenia niedostatkowi okazały się gotowemi do poniesienia jakichkolwiek ofiar lub obmyślały sposób celem wyżywienia mnogich rodzin dotkniętych głodem; zresztą doznane klęski są zbyt wielkie, aby gminy własnymi siłami poddać mogły temu zadaniu.

Starostowie wezwani do podania środków dla zapobieżenia nieuchybneemu niedostatkowi, a w dalszem następstwie głodowi i śmiertelności nie przemawiają w ogóle za udzieleniem już teraz zapomóg zwrotnych lub niezwrotnych i uważają ze względu na znaną skłonność ludu naszego do opuszczania rąk i zdania się na obcą pomoc, tudzież ze względu na jego wstręt do pracy jako środek najwłaściwszy i najpewniej wiodący do celu nastęrczenie ludności sposobności do zarobkowania, i zapracowania sobie niezbędnych środków utrzymania tem bardziej, że przez to działa się zarazem na uobyczajenie ludu, gdyż każdemu daną jest pomoc w miarę jego pracy i własnej zasługi.

Wnoszą zatem pp. Starostowie, aby przyspieszyć o ile możności budowę niewykończonych dróg, krajowych, powiatowych, lub też rozpocząć budowę nowych dróg i innych robót publicznych i t. p.

Jakkolwiek środek udzielenia ludności pomocy przez nastęrczenie zarobku już i tem się zaleca, że wydane sumy przyniosłyby krajowi podwójny pożytek, nie będzie takowy w ogóle mógł być zastosowany a to dla tego że nie wszędzie dadzą się obmyślić i przeprowadzić podobne roboty tudzież że włościanie nie będą mieli na wiosnę potrzebnego zboża do zasiewu ani też funduszu do zakupienia takowego tem bardziej, że wielu z gospodarzy dla nikłości własnego ziarna już na zasiewy pod zimę zakupywali sobie zboże.

Zgadniają się więc pp. Starostowie w tem że w każdym razie zajdzie pod wiosnę konieczna potrzeba udzielania zapomóg lub zaliczek zwrotnych.

Przedstawiając świątnemu Wydziałowi krajowemu ten stan rzeczy mam zaszczyt upraszać aby zechciał sprawę tę wziąć pod światłą swą rozagę i na przyszłej sesyi sejmowej przedłożył wnioski celem zapobieżenia między ludnością wiejską wpomienionych powiatach.

Równocześnie polecam pp. Starostom, aby natychmiast zbadali jak najdokładniej szkody w każdej pojedynczej gminie wyrządzone i wykazali w przybliżeniu kwoty potrzebne przynajmniej na razie do wsparcia mieszkańców dotkniętych i zapobieżenia nędzy głodowej a względnie do umożliwienia zasiewów wiosennych.

D. j. w.

Gołuchowski. m. p.

PROJEKT.

Ustawa

Z dnia   w sprawie zaciągnięcia pożyczki krajowej :

- a) na budowę i rekonstrukcyę dróg krajowych ;
- b) celem zapobieżenia niedostatkowi, spowodowanemu tegorocznym nieurodzajem i klęskami elementarnymi.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mego Królestwa Galicyi i Lodomeyi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje :

Art. 1.

W celu pokrycia kosztów budowy i rekonstrukcyi dróg krajowych jakoteż w celu zapobieżenia niedostatkowi, zagrażającemu niektórym okolicom z powodu nieurodzaju i doznanych klęsk elementarnych upoważnia się Wydział krajowy do zaciągnięcia pożyczki imieniem kraju.

Art. 2.

Na oprocentowanie i spłacenie tej pożyczki przeznaczają się przez przeciąg lat 25 z dochodu krajowego roczna kwota 470.000 zł.

Art. 3.

Z gotówki otrzymanej z zaciągniętej pożyczki mocen jest Wydział krajowy nie przekraczając ogólnej sumy 1,250.000 złr. w. a. w pierwszym roku po sankcyonowaniu niniejszej ustawy udzielać powiatom, których ludność zagrożoną jest niedostatkem 6 procentowe pożyczki w gotowiźnie dla dostarczenia tej ludności :

- a) przedewszystkiem zarobku przy budowie dróg powiatowych, przy budowie wałów ochraniających od wylewów, wreszcie przy regulacyi rzek ;

b) w razie koniecznej potrzeby na zakupno nasienia na wiosenny zasiew i żywności niezbędnej dla ochrony jej od głodu.

Art. 4.

Powiaty, które otrzymają pożyczkę, obowiązane będą opłacać prowizję po 6 od sta, obliczoną od dnia 15. Lutego 1873 r. bez względu na dzień rzeczywistego podniesienia pożyczki i zwrócić otrzymaną pożyczkę według warunków z Wydziałem krajowym umówionych najdalej w przeciągu 8 lat.

Art. 5.

Z pozostałej gotówki użyje Wydział krajowy na pokrycie kosztów rekonstrukcyi dróg krajowych kwotę w wysokości 1,210.000 złr. resztę zaś na budowę nowych dróg, przez Sejm za krajowe uznanych.